

Raimo Raitasalo ja Kaarlo Maaniemi

Nuorten mielenterveyden häiriöiden aiheuttamat sairauspoissaolot ja työkyvyttömyys vuosina 2004–2009

Kirjoittajat

Raimo Raitasalo, tutkimusprofessori (emeritus), neuropsykologi

Kaarlo Maaniemi, FK

© Kirjoittajat ja Kelan tutkimusosasto

Nettityöpapereita-sarjan julkaisut ovat keskustelun avauksia tai alustavia tutkimusraporteja.

www.kela.fi/tutkimus

Toinen, korjattu painos
Helsinki 2011

Sisältö

Nuorten mielenterveyden häiriöiden aiheuttamat sairauspoissaolot ja työkyvyttömyys vuosina 2004–2009	4
Tausta.....	4
Nuorille korvattiin masennuksen vuoksi 430 500 sairauspäivärahopäivää	5
Viisi nuorta työkyvyttömyyseläkkeelle joka päivä mielenterveyden häiriöiden vuoksi	6
Mikä on synnä nuorten poissaolojen ja työkyvyttömyyden kasvuun?	7
Mitkä mielenterveyden häiriöt vievät nuoria työkyvyttömyyseläkkeelle?	8

Nuorten mielenterveyden häiriöiden aiheuttamat sairauspoissaolot ja työkyvyttömyys vuosina 2004–2009

Useat merkit viittaavat siihen, että lasten, nuorten ja nuorten aikuisten näkyväksi tullut psyykinen pahoinvointi ja toimintakyvyn häiriöt ovat lisääntyneet. Huostaan otettujen lasten ja koulupudokkaiden määrä on kasvanut. Koululaisista entistä suurempi osa on tuki- ja erityisopetuksen piirissä. Alle 16-vuotiaiden vammaistuista kasvava osuus johtuu mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöistä. Lasten ja nuorten psyyken lääkkeiden käyttö on jatkuvasti lisääntynyt. Tekemissämme tutkimuksissa on tullut myös esille, että 2000-luvulla masennuksen vuoksi erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten sairauspoissaolot ja työkyvyttömyys ovat lisääntyneet toisin kuin iäkkäämpien. Nyt haluamme selvittää, onko nuorten lyhyt- ja pitkäkestoisien työkyvyttömyyden kehityksessä tapahtunut viime vuosina muutoksia. Onko kehitys taantunut vai onko huolestuttava kehitys jatkunut? Tutkimuksessa selvitämme nuorten mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden, lähinnä masennuksen aiheuttamaa työkyvyttömyyttä Kelan sairauspäivärahatilastojen sekä Eläketurvakeskuksen ja Kelan yhdessä tuottamien eläketilastojen avulla aikaväliä 2004–2009. Tutkimuksessa nuorella tarkoitamme 16–29-vuotiaita nuoria ja nuoria aikuisia.

Tausta

Oikeus Kelan maksamaan sairauspäivärahaan alkaa, kun sairaus on kestänyt sairastumispäivän lisäksi yhdeksän arkipäivää. Vuodesta 2005 alkaen päivärahaa on maksettu 16–67-vuotiaille ja tätä aikaisemmin 16–64-vuotiaille. YEL-sairauspäivärahan omavastuu-aikaa lyhennettiin huhtikuun 2006 alusta lähtien siten, että se on sairastumispäivän lisäksi kolme arkipäivää. Vuoden 2007 alusta lukien on ollut mahdollista saada osasairauspäivärahaa, jonka tarkoitus on helpottaa työhönpaluuta pitkän sairausloman jälkeen. Osasairauspäivärahopäivien osuus kaikista sairauspäivärahopäivistä oli 0,7 prosenttia vuonna 2009. Vuoteen 2004 asti sairauspäivärahojen diagnoositiedot perustuivat sairausvakuutuksen pysyvään 6,6 prosentin perusotantaan ja vuodesta 2004 eteenpäin kokonaisuuteen. Edellä kuvatut muutokset ja myös pitkäaikaistyöttömien siirtäminen sairauspäivärahalle ja sen jälkeen työkyvyttömyyseläkkeelle ovat osaltaan lisänneet alkaneiden sairauspäiväraha-kausien ja samalla korvattujen sairauspäivärahopäivien lukumäärää viime vuosina. Nämä muutokset on syytä ottaa huomioon, kun arvioidaan esille tulevien kehityssuuntauksien mahdollisia syitä.

Nuorille korvattiin masennuksen vuoksi 430 500 sairauspäivärahopäivää

Vuonna 2009 mielenterveyden häiriöiden vuoksi korvattiin 4,0 milj. sairauspäivärahopäivää, mikä on neljäsoset kaikista sairauspäivärahopäivistä. Kolme viidestä mielenterveyden häiriöiden vuoksi korvatuista sairauspäivistä korvattiin naisille. Vaikka mielenterveyden häiriöiden vuoksi korvattujen sairauspäivien lukumäärä on vähentynyt parin viimeisen vuoden aikana, nuorten eli alle 30-vuotiaiden kohdalla näin ei ole käynyt. Vuonna 2009 alle 30-vuotiaille korvattiin mielenterveyden häiriöiden vuoksi yhteensä 859 400 sairauspäivärahopäivää, ja kasvu vuodesta 2004 oli 36,6 % (taulukko 1). Vuoteen 2008 verrattuna kasvu oli 40 700 päivää eli 5 %. Nuorille korvattujen päivien osuus kaikista mielenterveyden häiriöiden vuoksi korvatuista sairauspäivärahopäivistä oli 21,6 % vuonna 2009. Vuonna 2004 vastaava osuus oli 16,2 %.

Taulukko 1. Mielenterveyden häiriöiden (F00–F99) ja muiden sairauksien vuoksi korvatut sairauspäivärahopäivät ikäryhmän ja sukupuolen mukaan vuonna 2009.

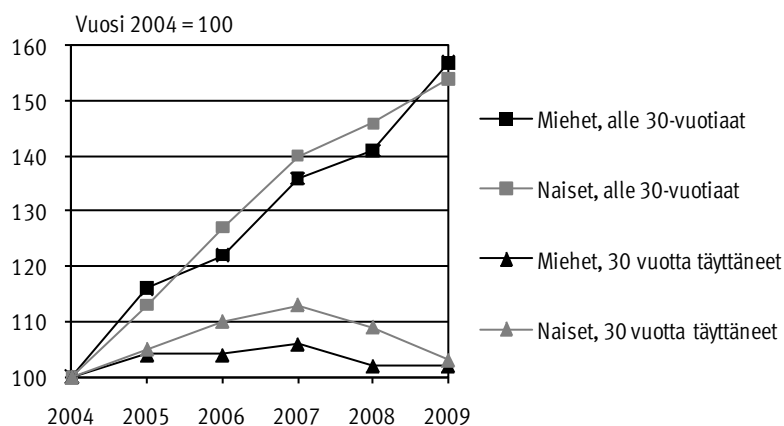
	Kaikki, n	Muutos 2004–2009, %	Miehet, n	Muutos 2004–2009, %	Naiset, n	Muutos 2004–2009, %
Kaikki (F00–F99)	3 978 200	2,7	1 640 400	-0,6	2 337 800	5,1
Alle 30-vuotiaat	859 400	36,6	363 500	27,9	495 900	43,7
16–19-v.	107 400	49,9	38 500	61,5	68 900	44,2
20–24-v.	350 000	27,4	143 300	16,3	206 700	36,3
25–29 v.	401 900	42,2	181 700	32,5	220 200	51,3
30 vuotta täyttäneet	3 118 800	-3,9	1 276 900	-6,5	1 841 900	-2,0
Masennus (F32–F33)	2 401 100	9,1	916 100	8,6	1 484 900	9,4
Alle 30-vuotiaat	430 500	55,2	154 800	56,5	275 600	54,4
16–19-v.	45 300	46,7	12 000	63,0	33 300	41,6
20–24-v.	170 900	44,1	56 900	39,5	114 000	46,5
25–29 v.	214 200	67,5	85 900	69,3	128 300	66,3
30 vuotta täyttäneet	1 970 600	2,4	761 300	2,2	1 209 300	2,6
Muut sairaudet (pl. F00–F99)	11 855 500	2,4	5 835 300	0,8	6 020 200	3,9
Alle 30-vuotiaat	983 700	17,0	494 300	13,6	489 400	20,7
16–19-v.	43 400	12,1	25 100	12,6	18 300	11,4
20–24-v.	345 700	17,2	187 700	14,1	158 000	21,0
25–29 v.	594 600	17,3	281 400	13,3	313 100	21,2
30 vuotta täyttäneet	10 871 800	1,2	5 341 100	-0,3	5 530 800	2,7

Kolmeen viidestä mielenterveyden häiriöiden vuoksi korvattuun päivään kirjattiin diagnoosiksi masennus vuonna 2009. Masennuksen vuoksi korvattiin yhteensä 2,4 milj. sairauspäivää, mikä on 9,1 % enemmän kuin vuonna 2004. Aikavälillä 2004–2007 korvattujen sairauspäivien lukumäärä kasvoi keskimäärin 4,4 % vuodessa. Huippuvuoden 2007 jälkeen (2,5 milj. sairaus-

päivää) masennuksen vuoksi korvattujen sairauspäivärahopäivien lukumäärä alkoi vähetä. Vuonna 2009 korvattiin 43 500 sairauspäivää vähemmän kuin vuonna 2008 ja 106 800 sairauspäivää vähemmän kuin vuonna 2007.

Alle 30-vuotiaille korvattiin masennuksen vuoksi yhteensä 430 500 sairauspäivää vuonna 2009, miehille 154 800 (36,0 %) ja naisille 275 600 (taulukko 1). Alle 30-vuotiaille masennuksen vuoksi korvattujen sairauspäivien kokonaislukumäärä on jatkanut kasvuaan viimeisten vuosien aikana toisin kuin 30 vuotta täyttäneillä (kuvio 1). Vuodesta 2004 suhteellisesti eniten (69,3 %) kasvoi 25–29-vuotiaille miehille masennuksen vuoksi korvattujen sairauspäivärahopäivien lukumäärä (taulukko 1). Myös samanikäisillä naisilla oli näiden vuosien välinen kasvu suurinta (66,3 %).

Kuvio 1. Masennuksen vuoksi korvatut sairauspäivärahopäivät ikäryhmän ja sukupuolen mukaan vuosina 2004–2009.

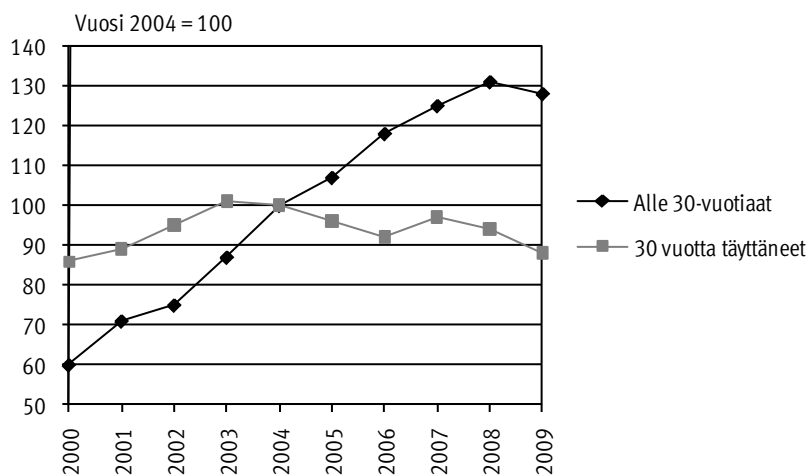

Viisi nuorta työkyvyttömyyseläkkeelle joka päivä mielenterveyden häiriöiden vuoksi

Maassamme asui vuoden 2009 lopussa yhteensä 263 300 työkyvyttömyyseläkkeensaajaa. Heistä 44,7 % eli 117 600 henkilöä oli työkyvyttömyyseläkkeellä mielenterveyden häiriöiden vuoksi. Vastaava osuus vuonna 2004 oli 43,0 % ja vuonna 2000 39,1 %. Vuonna 2009 mielenterveyden häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyi 8 500 henkilöä. Heistä lähes puolet eli 48,7 % siirtyi eläkkeelle masennuksen vuoksi. Edellä mainittu lukumäärä (8 500) vastaa Suomen 14 pienimmän kunnan yhteenlaskettua väkimäärää.

Vuonna 2009 runsas viidennes eli 1 954 henkilöä mielenterveyden häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä oli alle 30-vuotiaita. Heistä miehiä oli 986 (50,5 %) ja naisia 968. Se on 47 nuorta vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Aika näyttää, onko koko 2000-luvun jatkunut kasvu taittumassa (kuvio 2).

Kuvio 2. Mielenterveyden häiriöiden vuoksi Suomessa työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneet ikäryhmän mukaan vuosina 2000–2009.

Vuonna 2009 alle 30-vuotiaita siirtyi masennuksen vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle yhteensä 487 henkilöä, miehiä 183 (37,6 %) ja naisia 304. Kasvu vuodesta 2004 oli miesten osalta 60,5 % ja naisten 42,1 %. Vuonna 2009 alle 30-vuotiaita siirtyi masennuksen vuoksi eläkkeelle enemmän kuin kertaakaan tällä vuosituhannella. 30 vuotta täyttäneitä siirtyi masennuksen vuoksi eläkkeelle yhteensä 3 668 henkilöä vuonna 2009, ja muutos vuodesta 2004 oli vähenevä eli -7,2 %.

Mikä on syynä nuorten poissaolojen ja työkyvyttömyyden kasvuun?

Nuorten ja nuorten aikuisten mielenterveyden häiriöiden aiheuttamat sairauspoissaolot ja työkyvyttömyys ovat lisääntyneet koko 2000-luvun ajan, vuotta 2009 lukuun ottamatta. Vuonna 2009 mielenterveyden häiriöiden vuoksi eläkkeelle siirtyneiden määrä oli 47 henkilöä vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Kasvun syitä on monia. Kasvu saattaa joiltakin osin johtua itse korvausjärjestelmien muutoksista ja toisaalta lääkärin sairausdiagnoosien kirjaamisen muutoksista. Jos näin olisi, niin kyseessä olisi järjestelmien kehityksestä aiheutuva kasvu eikä kyse olisi siitä, että nuorten mielenterveyden häiriöt olisivat väestössä lisääntyneet. Kyseessä voi myös olla joukko muitakin syitä. On mahdollista, että nuorten ja heidän perheidensä terveyskäyttäytyminen on muuttunut. Häiriöt saatetaan tunnistaa aikaisempaa paremmin ja näin haetaan apua entistä herkemmin. On myös mahdollista, että terveydenhuollossa pystytään nykyisin diagnosoimaan aiempaa paremmin nuorten mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriötä. Yhdessä nämä tekijät ovat saattaneet vaikuttaa siihen, että aikaisemmin nuorten ja nuorten aikuisten piiloon jäänyt masennuksen ja muiden mielenterveyden häiriöiden aiheuttama toimintakyvyttömyys on nyt tullut näkyväksi ja sosiaali- sekä terveysturvan piiriin. Toisaalta on myös ilmeistä, että vaikka nuorten häiriöitä pystytäänkin mahdollisesti

tunnistamaan aikaisempaa paremmin, niin hoitomahdollisuudet ovat edelleenkin riittämättömiä. Tämä puolestaan on voinut edistää nuorten vaikeitten häiriöiden pitkittymistä ja sosiaaliturvan piiriin joutumista. Mahdollisesti myös erilaiset ulkoiset paineet ja odotukset koulussa, opiskelupaikan saannissa, opiskelussa, työpaikan saannissa ja työssä selviytymisessä ovat siinä määrin lisääntyneet, että kognitiivisesti ja emotionaalisesti herkästi haavoittuvat ja hauraat nuoret eivät ole ilman riittävän pitkäkestoista opastusta, tukea ja hoitoa pystyneet selviytymään opiskelusta ja työelämästä.

Kehitys on huolestuttava. Lyhyt- ja pitkäkestoisen työkyvyttömyyden rekisteripohjainen seuranta on välttämätöntä mahdollisten muutosten ja tarpeellisten toimenpiteiden selvittämiseksi. Nuorten ja nuorten aikuisten mielenterveyden häiriöiden ennalta ehkäisyyn, varhaiseen tunnistamiseen ja hoitoon ohjaamiseen on kiinnitettävä aiempaa merkittävästi enemmän huomiota ja tarjottava todellisen tarpeen mukaisia hoitomahdollisuuksia, jotta heidän syrjäytymistään voidaan vähentää.

Mitkä mielenterveyden häiriöt vievät nuoria työkyvyttömyyseläkkeelle?

Vuonna 2009 työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyi yhteensä 25 802 Suomessa asuvaa henkilöä. Heistä kolmannes eli 8 530 siirtyi eläkkeelle mielenterveyden häiriöiden vuoksi (taulukko 2). Nuoria ja nuoria aikuisia (alle 30-vuotiaita) siirtyi työkyvyttömyyseläkkeelle yhteensä 2 612 henkilöä, joista mielenterveyden häiriöiden vuoksi eläkkeelle siirtyi kolme neljästä eli 75 %. 30 vuotta täyttäneiden kohdalla vastaavat luvut ovat 23 190 ja 28 %.

Seuraavassa tarkastelemme ikäryhmittäin mitkä mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt vievät nuoria työkyvyttömyyseläkkeelle.

Työkyvyttömyyseläkkeelle johtavien mielenterveyden häiriöiden sairausprofiili muuttuu selvästi ikääntymisen myötä. 16–19-vuotiaista mielenterveyden häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä lähes puolella (47 %) oli diagnoosina älyllinen kehitysvammaisuus. 20–24-vuotiaista mielenterveyssyistä eläkkeelle siirtyneistä henkilöistä kolmella viidestä (61 %) oli diagnoosina skitsofreniaan viittaava häiriö tai mielialahäiriö. Siirryttäessä 25–29-vuotiaiden ikäryhmään skitsofreniaan viittaavat häiriöt ja mielialahäiriöt yleistyvät. 25–29-vuotiaiden ryhmässä edellä mainittujen häiriöiden osuus oli 78 %. Skitsofreniaan viittaavan häiriön tai mielialahäiriöiden osuus on 30 vuotta täyttäneiden kohdalla 80 %.

